

Inleiding

Het rapport 'Bloemen die bijen doden' is een vervolgrapport van het rapport 'Gifplanten in het tuincentrum' van april 2014. Inhoudelijk lijken de rapporten sterk op elkaar. Greenpeace heeft nu 6 andere verkooppunten getest op residuen van gewasbeschermingsmiddelen op vaste planten, heesters, bloembollen en snijbloemen.

Op dit moment zijn niet alle tabellen van het rapport bij ons bekend. Echter, ook bij het vorige rapport kon het risico voor bijen pas globaal worden beoordeeld toen de achterliggende data was opgevraagd bij Greenpeace.

Analyse eerste en tweede rapport

De metingen van Greenpeace wijzen erop dat bloeiende planten die een behandeling met één van deze stoffen hebben gehad in bedekte teelten, toch beschikbaar kunnen komen voor bijen. Planten die in de kas behandeld zijn, kunnen later wel buiten terecht komen. Deze mogelijke blootstellingsroute is reëel, en is niet meegenomen in de herbeoordeling van bijen van 2013.

In het eerste rapport wordt niet vermeld waar de planten opgekweekt zijn. Wel staat er dat de meest sierplanten die we in onze tuinen zetten, op Nederlandse grond geteeld zijn. Of dit ook zo is voor de planten uit het onderzoek, is echter niet vermeld (en waarschijnlijk niet bekend). In het tweede rapport heeft Greenpeace nu uitgezocht dat de meeste planten 'uit Nederland' komen. Of dit voor de gehele opkweek geldt, is zeer te betwijfelen. Heel veel opkweekmateriaal komt uit niet-EU landen waar andere stoffen zijn toegelaten. Maar nu bekend is dat de kwekers met name in Nederland zijn gevestigd, is het aannemelijker dat een groot deel van de aangetroffen residuen (met name hoge concentraties) in Nederland zijn toegepast.

Op de gevonden gehalten schadelijk zijn voor bijen blijft moeilijk te zeggen. In het eerste rapport heeft Greenpeace slechts gemeten in de hele bol of in de volledige bovengrondse plantendelen. In het tweede rapport wordt niet gespecificeerd hoe ze hebben gemeten, maar het is zeer aannemelijk dat het op dezelfde wijze is gebeurd. Dit zou moeten worden opgevraagd bij de onderzoekers om dit zeker te kunnen stellen. Er zijn dus waarschijnlijk geen metingen gedaan in nectar of stuifmeel, terwijl dit de matrices zijn via welke bijen blootgesteld kunnen worden. Sommige van de aangetroffen stoffen zijn systemisch en kunnen dus in theorie van één deel van de plant naar een ander deel getransporteerd worden. Hoe hoog de gehalten in nectar of stuifmeel zouden zijn bij de gevonden gehalten in de bol of in de bovengrondse plant, is echter niet te zeggen.

Op basis van het eerste rapport heeft het Ctgb een eerste risicoschatting gedaan, waarbij de gevonden gehalten vergeleken zijn met de toxicologische eindpunten van drie van de stoffen (imidacloprid, thiamethoxam en clothianidin) uit laboratoriumstudies. NB dit is nadrukkelijk geen correcte methode, om twee redenen:

- 1) het is zeer *worst case* om aan te nemen dat al het residu in de plant of de bol in nectar/stuifmeel terecht komt. Het is aannemelijk dat de residuen in nectar/stuifmeel lager zullen zijn. Hoeveel lager is echter niet te zeggen.
- 2) het is juist *best case* om concentraties in voedsel met elkaar te vergelijken. Liever vergelijken we eindpunten op basis van dagelijkse inname. Geharmoniseerde methodiek hiervoor ontbreekt momenteel echter.

Het blijkt dat de meeste gevonden gehalten hoger zijn dan het gehalte waarbij geen effecten op honingbijen te verwachten zijn. Hogere tier studies (bijvoorbeeld veldstudies) met honingbijen wijzen erop dat op veldschaal geen effecten te verwachten zijn, maar op deze veldstudies zijn

tijdens een recente Europese herbeoordeling van de drie stoffen aanmerkingen gemaakt, zodat hiermee momenteel het risico niet mee afgedaan kan worden.

Het tweede rapport zal waarschijnlijk eenzelfde algemeen beeld geven, ook met de nieuwe cijfers. Misschien zijn ze hoger dan in het eerste rapport, maar dit wijzigt niet bovenstaande redenering (op dit moment zijn de tabellen van het tweede rapport bij ons onbekend). Voor cypermethrine, chloorpyrifos, fipronil en clothianidine geldt dat er geen middelen zijn toegelaten voor de bedekte teelten, of boomkwekerijen. Voor deltamethrin, thiamethoxam en imidacloprid is bovenstaande potentiële blootstellingroute dus mogelijk vanuit de toelating. Thiacloprid en acetamiprid hebben ook toegelaten middelen voor toepassing in bedekte teelt. Echter, voor thiacloprid en acetamiprid is het risico naar bijen waarschijnlijk lager omdat deze stoffen acuut veel minder toxisch zijn dan thiamethoxam, imidacloprid en clothianidine

Opmerking [512]: Wordt bijgeschreven indien tweede rapport gepubliceerd is.

Blootstelling

De grootste lacune voor een goede risico inschatting is dat de blootstellingsschaal van deze route onbekend is. Een paar planten met te hoge residuen in een paar particuliere tuinen zullen geen probleem vormen voor een honingbijvolk, laat staan voor de bijenstand in Nederland. Maar indien een groot gedeelte van de sierplanten in Nederland hoge residuen bevatten, is een probleem niet uit te sluiten voor bijenvolken wiens foerageergebied voornamelijk bestaat uit woonwijken.

Voor andere bijen zijn geen goede gegevens beschikbaar, maar aangenomen wordt dat dezelfde conclusies getrokken kunnen worden als voor honingbijen.

De conclusie is derhalve: Van de aangetroffen gehalten in sierplanten kan met de beschikbare gegevens niet gezegd worden dat ze niet schadelijk zullen zijn voor bijen in gebieden waar veel sierplanten zijn geplant. Een risico kan niet worden uitgesloten omdat heel veel gegevens ontbreken. In de huidige middeltoelatingen is dit risico niet beoordeeld. Echter het rapport van Greenpeace bevat onvoldoende en onjuiste gegevens om hun getrokken conclusie te onderbouwen.

Om een juiste inschatting te kunnen maken dienen er:

1. metingen te worden gedaan in de nectar en stuifmeel
2. metingen te worden verricht in de tuinen zelf omdat na verkoop het residuen gehalte kan dalen. Het is onbekend hoe snel dit gebeurt.

Dat laatste geeft niet alleen meer inzicht in het actueel risico. Het zou ook kunnen worden gebruikt om risicobeperkende maatregelen op te leggen. Evenredig aan MRLs, kunnen er wachttijden worden opgenomen in het WG tussen de laatste behandeling en verkoop van de plant.

Conclusie rapport

Het rapport van Greenpeace identificeert dus een potentieel risicovolle blootstellingroute voor bijen die grotendeels foerageren in woonwijken die verdere aandacht verdient.

EU en guidances

De Europese commissie heeft op basis van de recente Europese herbeoordeling besloten dat toepassing van drie van de negen door Greenpeace genoemde stoffen op bloeiende, bij-aantrekkelijke gewassen de komende jaren niet toegestaan is. Bovendien heeft zij toepassing van deze stoffen door particulieren verboden. Deze metingen wijzen erop dat bloeiende planten die een behandeling met één van deze drie stoffen hebben gehad, toch beschikbaar kunnen komen voor bijen.

Ctgb en huidige aanvragen

De blootstellingsroute dat in de kas behandelde sierplanten buiten terecht kunnen komen werd in het verleden nooit meegenomen. Niet in de EU (zoals te zien is aan de uitzondering voor in de kas behandelde planten), en ook niet in NL. Onlangs hebben we voor een *lopende* aanvraag hier wel aandacht aan besteed (Actara: aanvullende vragen gesteld). Misschien moet hier een structurele wijziging in toetsingskader komen!

Deze vraag is bij Actara gesteld:

- 3 IIIA 10.4 For the greenhouse applications of Actara, the applicant is requested to provide more information on the risk for bees foraging on plants which have been treated in the greenhouse but are then transplanted to outdoors.
Bees
- Explanation: Plants treated in the greenhouse do not necessarily stay in the greenhouse. Sprayed flowers will probably end up indoors, but plants from the crop categories perennials and tree nursery crops are intended to be sold to both professional and private buyers and can end up both indoors and outdoors. Generally the buyer does not have information about the treatments that have previously been done on the crop, and there is no possibility to restrict the placing of treated plants to indoors. Ornamental plants bought from garden centres often contain several pesticides, including systemic insecticides¹. It is unclear what the risk to bees via this route is – the amount of residue is unknown and the scale of exposure as well.*

Opmerking [5126]: Ik weet niet goed hoe hiermee om te gaan.

Dit zijn aanvullende vragen die niet gebaseerd zijn op ons toetsingskader. Maar daar tegenover staat dat wij al hebben geanticipeerd bij nieuwe aanvragen op een potentieel risico naar de bij....

¹ Greenpeace, april 2014. Giftplanten in het tuincentrum.

1-1

29 nov. 2014 15:06, Johan de Leeuw

Algemene indruk van mij is dat we bij dit tweede rapport een meegaandere reactie hebben. Moeten we niet nauwer aansluiten bij de reactie op het eerste rapport?

Luuk@: of moeten we tijd kopen?